

Sygn. akt II UK 739/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Józef Iwulski (przewodniczący)
SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)
SSA Marek Procek

w sprawie z wniosku K. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o prawo do renty z tytułu
niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 3 czerwca 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 1 października 2014 r., w sprawie K. W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo

do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od dnia 1 grudnia 2011 r. na okres 5 lat, oddalił odwołanie w pozostałej części.

Podstawę faktyczną rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia:

Wnioskodawca w dniu 7 maja 2009 r. złożył kolejny wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy. Wyrokiem z dnia 18 listopada 2010 r. Sąd Okręgowy w O. oddalił odwołanie wnioskodawcy, apelacja wnioskodawcy została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 31 marca 2011 r.

Wnioskodawca z powodu schorzeń neurologicznych jest częściowo niezdolny do pracy do 4 lipca 2010 r. i na tę datę spełnia warunki prawa do renty wskazane w art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.; dalej ustawa emerytalna).

Sąd Apelacyjny [...], w wyniku apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 3 czerwca 2015 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Sąd wskazał, że Sąd Okręgowy przeprowadził właściwe postępowanie dowodowe, jednak na jego podstawie poczynił błędne ustalenia faktyczne i dokonał błędnej oceny zebranego materiału dowodowego z naruszeniem zasad wskazanych w art. 233 § 1 k.p.c., jak również naruszył przepis art. 365 § 1 k.p.c., gdyż nie wziął pod uwagę mocy wiążącej wyroku Sądu Okręgowego z dnia 18 listopada 2010 r. oraz wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 31 marca 2011 r. W tamtych sprawach przesądzono prawomocnie, że wnioskodawca nie jest całkowicie ani częściowo niezdolny do pracy od 1 maja 2009 r.

Zatem ustalenia poczynione w powyższym postępowaniu są wiążące z momentem prawomocnego zakończenia postępowania, tj. 31 marca 2011 r. i nie jest dopuszczalne dokonywanie ustaleń sprzecznych z tymi z poprzedniego postępowania.

Jak wynika z ustaleń Sądu pierwszej instancji, na dzień złożenia wniosku (30 grudnia 2011 r.) wnioskodawca udowodnił 4 lata 9 miesięcy i 26 dni okresów składkowych i nieskładkowych, a ostatni okres ubezpieczenia upłynął w dniu 4 stycznia 2009 r. (okres zasiłku dla bezrobotnych). W związku z powyższym, aby wnioskodawca spełniał przesłanki z art. 57 ust. 1 ustawy emerytalnej, niezdolność do pracy musiałaby powstać przed dniem 4 lipca 2010 r.

Wyrok ten został zaskarżony przez wnioskodawcę skargą kasacyjną w całości. Zarzucono mu naruszenie przepisów postępowania, tj.: art. 365 § 1 k.p.c., przez zastosowanie tego przepisu w stanie faktycznym sprawy w wyniku wadliwego określenia zakresu związania i prawomocności materialnej wynikających z wyroków Sądu Okręgowego w O. z dnia 18 listopada 2010 r. i Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 31 marca 2011 r., polegające na niesłusznym uznaniu, że z powodu wydania tych wyroków w obecnym postępowaniu o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy prowadzenie postępowania dowodowego co do ustalenia okoliczności faktycznych, w tym zwłaszcza co do istnienia podstaw do przyznania świadczenia rentowego, było niedozwolone z uwagi na naruszenie istniejącego związania wyżej wymienionymi prawomocnymi wyrokami, podczas gdy wnikliwa analiza okoliczności sprawy oraz specyfiki procesu o świadczenie rentowe prowadzi do wniosku przeciwnego, skoro kwestia istnienia podstaw do przyznania wnioskodawcy renty z tytułu niezdolności do pracy, jako podstawa faktyczna rozstrzygnięcia, w żadnym razie nie jest objęta ani powagą rzeczy osądzonej, ani też związaniem powyższymi wyrokami; uchybienie to miało istotny wpływ na wynik sprawy, gdyż został on wydany z pominięciem ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji przemawiających za częściową niezdolnością do pracy wnioskodawcy, a co z kolei doprowadziło do błędnej odmowy przyznania wnioskodawcy świadczenia rentowego; art. 378 § 1 k.p.c., przez wyjście przez Sąd drugiej instancji, w sposób sprzeczny z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (zasadą prawną) z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, poza granice apelacji, polegające na uwzględnieniu naruszenia w postępowaniu pierwszoinstancyjnym prawa procesowego, tj. art. 365 k.p.c., czego nie zarzucał w swojej apelacji organ rentowy, a co miało istotny wpływ na wynik sprawy, ponieważ Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd pierwszej instancji był związany wyrokami Sądu Okręgowego w O. z dnia 18 listopada 2010 r. oraz Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 31 marca 2011 r., w których przesądzono, że wnioskodawca nie jest całkowicie ani częściowo niezdolny do pracy od 1 maja 2009 r., w związku z czym Sąd drugiej instancji oddalił odwołanie wnioskodawcy ze względu na związanie tymi wyrokami i niemożność dokonywania ustaleń sprzecznych z tymi z poprzedniego postępowania. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono także naruszenie przepisów

prawa materialnego tj.: art. 57 ust. 2 w związku z ust. 1 ustawy emerytalnej, przez niezastosowanie tego przepisu w stanie faktycznym sprawy, skutkujące nieprzyznaniem wnioskodawcy prawa do świadczenia rentowego z tytułu częściowej niezdolności do pracy, mimo spełnienia łącznie wszystkich przesłanek do jej uzyskania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę w granicach apelacji, zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c. nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Na tak określony zakres kognicji tego sądu zwrócił uwagę wiążąco Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008 nr 6, poz. 55). Oznacza to, że jeżeli uczestnik nie objął zarzutami apelacji naruszenia konkretnych przepisów postępowania, co uniemożliwiło sądowi drugiej instancji ustosunkowanie się do nich, to traci prawo do powoływania się na obrazę tych przepisów w skardze kasacyjnej w ramach drugiej podstawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Niemniej jednak w powołanej uchwale zwrócono uwagę, że sąd drugiej instancji stosuje przepisy regulujące postępowanie apelacyjne oraz, gdy brak takich przepisów, przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 367 i nast. oraz art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.). Jednym z takich przepisów stosowanych w postępowaniu apelacyjnym jest art. 365 § 1 k.p.c., zgodnie z którym orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby.

Związanie treścią prawomocnego orzeczenia wyraża nakaz przyjmowania przez wskazane w przepisie art. 365 § 1 k.p.c. podmioty, że w objętej tym orzeczeniem sytuacji stan prawny przedstawiał się tak, jak to wynika z sentencji wyroku. Podmioty te są związane dyspozycją konkretnej i indywidualnej normy prawnej wywiedzionej przez sąd z przepisów prawnych zawierających normy

generalne i abstrakcyjne w procesie subsumcji określonego stanu faktycznego (wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2009 r., II PK 302/08, OSNP 2011 nr 3-4, poz. 34). Sąd obowiązany jest zatem uznać, iż kwestia prawna, która była już przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie, a która ma znaczenie prejudycjalne w sprawie przez niego rozpatrywanej, kształtuje się tak jak to przyjęto w prawomocnym wcześniejszym wyroku (wyroki Sądu Najwyższego z 7 stycznia 2004 r., III CK 192/02, LEX nr 599542; z 11 lutego 2011 r., I CSK 249/10, LEX nr 936477).

Przez pojęcie innych sądów rozumieć należy sądy powszechne rozpoznające sprawy cywilne, a tym również sąd drugiej instancji. W związku z tym sąd drugiej instancji jest uprawniony z mocy art. 391 § 1 k.p.c. do samodzielnego stosowania art. 365 § 1 k.p.c., co nakazuje mu uwzględniać treść prawomocnego wyroku stanowiącego prejudykat w danej sprawie.

Z tych przyczyn nie ma usprawiedliwionej podstawy zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c., przez wyjście przez Sąd drugiej instancji poza granice apelacji.

Sąd Apelacyjny przyjął, że wyrok Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 31 marca 2011 r. rozstrzygał o braku niezdolności skarżącego do pracy jako przesłance prawa do renty, a jego istnienie wyklucza możliwość ustalenia daty powstania tej niezdolności przed dniem wydania prawomocnego orzeczenia odmawiającego prawa do świadczenia rentowego (w rzeczywistości chodzi o dzień uprawomocnienia się wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 18 listopada 2010 r.). Pomiął jednak specyfikę postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, które są sprawami cywilnymi jedynie w ujęciu formalnym (art. 1 k.p.c.). Postępowanie sądowe w tych sprawach ma charakter odwoławczy, gdyż inicjowane jest wniesieniem odwołania od decyzji organu rentowego, pełniącego jedynie rolę pozwu podlegającego regułom zwykłego postępowania procesowego. Przedmiotem postępowania w sprawach o świadczenia z ubezpieczeń społecznych jest zatem co do zasady kontrola decyzji organu rentowego według stanu rzeczy z chwili jej wydania. W sprawach o rentę z tytułu niezdolności do pracy znajduje to wprost potwierdzenie w obowiązujących od dnia 1 stycznia 2005 r. przepisach art. 477⁹ § 2¹ i 3¹ oraz art. 477¹⁴ § 4 k.p.c.

Jednak już w poprzednim stanie prawnym Sąd Najwyższy niejednokrotnie

podkreślał, że spełnienie warunków do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy po wydaniu decyzji przez organ rentowy uzasadnia jej zmianę tylko w tych wyjątkowych wypadkach, w których występuje oczywistość prawa do świadczenia i pewność co do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy przez organ rentowy. Inna wykładnia prowadziłaby bowiem do zmiany charakteru postępowania rentowego z administracyjno-sądowego na wyłącznie sądowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1998 r., II UKN 555/97, OSNAPiUS 1999 nr 5, poz. 181; z dnia 20 maja 2004 r., II UK 395/03, OSNP 2005 nr 3, poz. 43 oraz z dnia 4 lipca 2007 r., II UK 280/06, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 260). W stanie prawnym obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2005 r. praktyką sądów było jednak prowadzenie postępowania dowodowego i rozstrzyganie o niezdolności do pracy za okres do chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). W takim wypadku osądzenie sprawy obejmowało niezdolność do pracy lub jej brak aż do wyrokowania w sprawie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2005 r., I UK 93/04, OSNP 2005 nr 16, poz. 254). Takiej sytuacji dotyczy także pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 stycznia 2009 r., I UK 209/08 (OSNP 2010 nr 13-14, poz. 173), w myśl którego prawomocne orzeczenie w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy wiąże co do braku niezdolności do pracy za czas do wydania wyroku, gdy sąd dokonał takiej oceny. Jednakże należy zważyć, że z zastrzeżenia „dokonania przez sąd takiej oceny” wynika, że w kolejnej sprawie o rentę nie jest możliwe rozstrzygnięcie o tym, o czym rozstrzygnięto już w poprzedniej sprawie, czyli o braku prawa do renty wobec niestwierdzenia niezdolności do pracy na datę wyrokowania. Jeżeli jednak przedmiotem ustaleń i oceny sądu nie był stan zdolności ubezpieczonego do pracy po dacie wydania przez organ rentowy zaskarżonej decyzji, to norma art. 365 § 1 k.p.c. nie obejmuje uprzedniego osądzenia sprawy co do braku niezdolności do pracy na moment wyrokowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 sierpnia 2015 r., I UK 477/14, LEX nr 1809873 oraz pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia z dnia 20 stycznia 2011 r., I UK 239/10, LEX nr 738532, zgodnie z którym od dokonania z dniem 1 stycznia 2005 r. zmian procedury cywilnej, zakres prawomocności wyroku w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy obejmuje tylko istnienie okoliczności uzasadniających przyznanie prawa do renty na dzień wydania przez

organ rentowy zaskarżonej decyzji - art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c., gdyż sąd nie powinien bowiem poddawać analizie okoliczności dotyczących stanu zdolności do pracy, które wystąpiły po dacie decyzji organu rentowego).

Sąd drugiej instancji kwestii tej w ogóle nie rozważał i w związku z tym uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. przez zastosowanie tego przepisu w stanie faktycznym sprawy.

Z uwagi na powyższe zbędne jest rozważanie pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

kc